

Zondag 10 november 1918 – enige editie

Het aftreden van de Duitse keizer.

Toen keizer Willem I in 1888 overleed, volgde hem zijn zoon Frederik III 99 dagen later in de dood, en zo ging de Duitse keizerskroon bijna onmiddellijk van zijn eerste drager op diens kleinzoon over. Nu heeft keizer Willem II afstand moeten doen, en terug zou, volgens het plan, de troonsopvolging een geslacht overslaan, indien niet (wat de laatste berichten waarschijnlijk maken) de hele dynastie van het toneel verdwijnt.

De Duitse keizer is een figuur, waarover steeds verschillend is geoordeeld, en waarover waarschijnlijk ook later nog verschillend zal worden geoordeeld. Dikwijls heeft een en dezelfde politieke persoon op onderscheiden tijdstippen geheel afwijkende oordeelvellingen van de keizer gegeven.

Willem II is een veelzijdig man. Hij heeft iets van een universeel genie. Alleen, een genie is hij in geen enkel opzicht. Hij heeft iets van een kunstenaar in zich. Hij voelde enige drang tot scheppen, hij ontwierp zwakke schetsjes voor schilderijen, en liet die door een professor tot zeer middelmatige schilderijen uitwerken. Op zijn vakantie-reizen in de Noorse wateren vergezelde hem een pianiste, want hij was liefhebber van de muziek. Maar hij was geen componist, zonder te kunnen nalaten daarvan in een compositie de overtuigende bewijzen geven.

Zo was zijn karakter, ook in gewichtiger dingen. Hij was niet zonder alle aanleg in de politiek, niet buiten staat de grootheid van lijn in de politiek van wezenlijke staatslieden te volgen. Zelf was hij echter geen groot politicus. Doch het ongeluk wilde, dat hij zich dat bij vlagen inbeelde, en zich dan tot opzienbarende stappen liet

verleiden. Zijn ingevingen volgend, verloor hij zijn zelfkritiek, terwijl hij zich in de tussengelegen tijden weer gemakkelijk, al te gemakkelijk soms, liet leiden, en zich op de achtergrond hield.

Een toneelspeler is de keizer ook wel genoemd. Van de toneelspeler had hij stellig de liefhebberij tot de verkleeding en de drang naar praal. Voor de meest uiteenlopende gelegenheden en plaatsen beschikte hij over een afzonderlijke kledij. De middeleeuwse encenering van zijn reis naar Jeruzalem heeft algemeen opzien gewekt.

Maar, mag hij al een liefhebber geweest zijn van pralerige mise-en-scène, een toneelspeler was de keizer niet. Op elk afzonderlijk ogenblik was hij oprecht, zij het ook dat hij meermaals verblind was.

Zijn hele natuur had iets tweeslachtigs en iets aarzelend. Plotseling placht hij als een bliksemschicht in een of andere richting uit te schieten, zonder zich voldoende rekenschap te geven van zijn daden, als om met een daverende slag goed te maken, wat hem aan gestage kracht ontbrak. Vaak heeft hij zijn opzienbarende uitvallen achteraf betreurd, zelden was er in zijn uitbundige manifestaties consequentie te bespeuren.

Zo zien wij het karakter van de keizer.

De overwinningen van 1870 hebben de keizerskroon op het hoofd van de grootvader gebracht, de ineenstorting van 1918 heeft ze de kleinzoon van het hoofd gerukt.

De keizer valt niet om bepaalde eigenschappen van zijn persoon, niet om bepaalde dagen, die hij op zijn geweten heeft, maar als symbool, als symbool van het imperialistisch-militaristisch stelsel, dat Duitsland tot een zekere grootheid, maar ook in de oorlog en in het verderf heeft gebracht.

Was de keizer een oorlogsvorst? Hij heeft zichzelf meermaals een vredesvorst genoemd, en als hij dat zegde, meende hij het stellig oprecht. Hij wilde stellig lieve vrede dan oorlog.

Doch ook is het streven van zijn leven geweest: Duitsland's grootheid door de scherpte van het Duitse zwaard. Onder zijn regering is Duitsland geworden een exportmogendheid van de eerste rang. De keizer meende, dat deze grootheid, al was de vrede in haar belang, niet beter kon worden gediend, dan door militaire bewapening, te land, en vooral ter zee. De paraatheid van het leger, de uitbreiding van de vloot, dat is de levenstaak van deze keizer geweest, die zich in de eerste plaats als "Oberster Kriegsherr" beschouwde. In zijn opgewonden ogenblikken zag hij deze taak als een hem door God opgedragen zending, en hij heeft stellig in de waan geleefd, dat het vervolmaken van de bewapening het beste, het enige middel was, om de vrede te bewaren, en toch meteen de expansie te waarborgen, die het jonge rijk nodig scheen te hebben. De staat in de staat, die het militaire stelsel in Duitsland was, daarvan vormde hij de top, en hij zorgde dat op die top een fraaie weerhaan glinsterde.

Niet slechts, gelijk ook elke andere Hohenzollern-vorst zou zijn geweest, van de Duitse eenheid, maar in het bijzonder van het stelsel, dat het schelmstuk van de kapitein von Koepenick, dat het schandaal van Zabern heeft mogelijk gemaakt, was keizer Willem het symbool en hij wilde dat zijn, hij was het van ganser harte. Zijn persoonlijke invloed ten opzichte van het bouwen van een vloot is zeer groot geweest: "Duitsland's toekomst ligt op het water", meende Willem, en die toekomst achtte hij niet gewaarborgd, als niet met het groeien van de handelsvloot een evenredige hoeveelheid "Grosskampfschiffe", met de nodige winderige redevoeringen te water gelaten werd. (Aan de betekenis van zo'n bescheiden wapen als de duikboot dacht niemand voordat de oorlog al lang aan de gang was).

Het is dus het symbool van de militaire grootdoenerij, van het sabelgekleetter, dat met de Duitse keizer ten offer wordt gebracht. En zover de Duitse keizer met hart en ziel als dat symbool heeft gefungeerd, voor zover hij zich de gevaren daarvan niet bewust heeft gemaakt, of er de ogen voor heeft gesloten, is hij ook schuldig aan het uitbreken van deze oorlog. Maar het Duitse volk is er in het algemeen van overtuigd, dat de keizer geen rechtstreekse schuld treft, tenzij dan dat hij zich niet met meer kracht heeft verzet tegen de krachten, die in Duitsland tot de oorlog dreven, die wilden verhinderen, dat Oostenrijk-Hongarije zich kalm hield, want dat zou gebeurd zijn, als Duitsland met onttrekking van zijn steun vastberaden had bedreigd.

Het offer is nu gebracht, maar te laat. Wat de uitwerking had kunnen zijn, als het vroeger gebracht was, valt nu niet meer na te gaan, maar het is zeker, dat het nu te laat is gebracht. Noch het na lang aarzelen te laat genomen besluit van de keizer om heen te gaan, noch dat van zijn zoon, die rechtstreeks voor de oorlog schuldig wordt gesteld, noch zelfs het vooruitzicht dat Ebert, de sociaaldemocraat van de meerderheid, die ook onder zijn feller rood getinte tegenstanders achting genoot, op de duur (waarom weer op de duur?) rijkskanselier zou worden, heeft de onafwendbare loop van de revolutie kunnen tegenhouden. Concessies kunnen hiertoe werkzaam zijn, indien ze tijdig, uit eigen initiatief worden genomen, niet als ze achteraan sukkelen, gedreven door de druk van de omstandigheden. De beweging in Duitsland, zelfs gisteren nog door sommige ententeleden als "camouflage" betiteld, ontsnapt aan de pogingen der gematigden om haar te leiden, de revolutie breekt los als een wilde bergstroom, die in zijn vaart niet te stuiten is.

Zo is de afstand van de keizer een offer te laat voor de vrede, voor de vrede met het buitenland, die zelf ook te laat komt, zowel als voor het behoud van de vrede in het binnenland.

Rotterdam – Vluchtelingen uit Noord-Frankrijk en België.

In ons avondblad van gisteren hebben wij nog kunnen melden, dat de eerste der verwachte vluchtelingen uit Noord-Frankrijk en België hier waren aangekomen. Van het emplacement Feyenoord zijn de treinen doorgereden naar de Wilhelminakade, tot voor de terreinen der Holland-Amerikalijn. Daar had men de loods New York in gereedheid gebracht, om aan de vluchtelingen onderdak te verschaffen.

Omstreeks kwart voor drie kwam de eerste trein uit Eindhoven, die er 450 bracht. De reis was voorspoedig geweest. Geen enkel incident had zich voorgedaan en passagiers, die bijzondere hulp of verpleging nodig hadden, waren er niet. Er bevond zich een zuster van het Rode Kruis in de trein, doch men heeft haar diensten niet nodig gehad.

Alle vluchtelingen waren voorzien van een kaart met naam, voornaam, beroep en plaats van herkomst; verder de aantekening, dat ze voorlopig waren goedgekeurd enzovoort.

Eerst liet men de vrouwen en kinderen uitstappen; daarna de mannen. In de loods bleef die scheiding gehandhaafd. Lijkt deze maatregel hard, de ondervinding heeft geleerd, dat ze noodzakelijk is. Het overbrengen van de vluchtelingen naar de verdieping van de loods, voor hun verblijf bestemd, verliep in goede orde en behoorlijk vlug. Bovenaan de trap ontving ieder een kaart met het nummer van zijn slaapplek, wat de regeling echt vergemakkelijkte. De vrouwen en kinderen werden verwezen naar een zaal rechts, de mannen bleven voorlopig in die, in welke de trap uitkomt en waarvan een groot gedeelte bovendien wordt ingenomen door de, met houten latwerk afgescheiden, eetlokaliteit. Daar is het dus minder gerieflijk en niet zo ruim, maar de scheiding tussen mannen en vrouwen geldt

slechts voor de nacht. Overdag zullen de mannen dus ook van de andere, ruimere zaal gebruik kunnen maken.

In beide zalen brandde een grote, gloeiende kachel, zodat de temperatuur er al spoedig eerder te hoog dan te laag was.

Over de hele breedte van de zalen, aan één zijde, zijn de slaapgelegenheden, in genummerde afdelingen onderscheiden. In elke afdeling vindt men drie rijen kooien boven elkaar. Elke kooi bevat een strozak met kussen en twee wollen dekens.

Binnen een half uur waren de eerst aangekomen vluchtelingen onderdak, hadden merendeels hun vaak vreemdsoortige bagage zo goed mogelijk geborgen en het zich enigmate gemakkelijk gemaakt. Spoedig luidde dan een bel, ten teken, dat het middagmaal gereed was. In rijen van zeven zetten ze zich aan de tafels: aan elke tafel zaten er dus 14. En gretig vielen ze aan op de schotels met gestampte pot, waar ook vlees in was en die waarlijk verleidelijk geurden. Maar ontbrak het de meesten niet aan eetlust, de Franse goede manieren werden daarom niet vergeten. Wij zagen mannen uit het volk, die elkaar de schotels opdrongen en weigerden zichzelf het eerst te bedienen.

Als er een gedeelte der gasten voldaan was, werden de tafels dadelijk afgeruimd en voor de volgenden opnieuw gedekt. Misschien is het wenselijk een middel toe te passen, om te voorkomen, dat een en dezelfde persoon zich tweemaal aan de dis zet en zich zo van een dubbele portie voorziet. Zoals de regeling gisteren was, zonder controle, is de mogelijkheid daarvan niet uitgesloten. En zonder ook maar één van de vluchtelingen van zulk een inheligheid te willen verdenken – aannemend zelfs, dat allen zich hebben voorgenomen tevreden te zijn met hetgeen men hen heeft toegedacht, het zou

kunnen gebeuren, dat ze zich die goede voornemens eerst na de maaltijd herinnerden. En dan zou het juist te laat zijn.

Met enkele uitzonderingen zagen de mensen er niet verkommerd uit. Blijkbaar heeft het verblijf in ons land hen al weer op verhaal doen komen. Merendeels bleken zij tot de lagere volksklasse te behoren; er waren slechts enkele meer welgestelden bij. Jonge, ferme kerels en struise deernen babbelden zo monter, alsof er geen oorlog bestond. Ook de ouderen toonden zich opgewekt, dankbaar voor het ogenblik weer goed verzorgd te zijn en blij in het vooruitzicht van spoedig naar het vaderland terug te gaan. Een omstreeks 50-jarige vrouw – zo één van die men hier in Holland tot de "fatsoenlijke burgerstand" pleegt te rekenen – trok ons aan een mouw en vroeg een beetje zorgelijk, of ze hier lang zou moeten blijven. Ze was geheel alleen zonder familie en met geen andere kennissen dan ze onderweg had gemaakt. Of ze in haar woonplaats ook maar een van haar verwanten terug zou vinden, wist ze niet. Toch toonde ze zich hartelijk verheugd met het bericht, dat het oponthoud waarschijnlijk niet zo heel lang zal duren.

Een andere juffrouw, met een wollen, erg on-Frans kapje, dat haar het voorkomen van een rasechte Rotterdamse schoonmaakster gaf, verklaarde opgetogen, dat ze het hier best had, in Holland. Ze zei dit in een taaltje, dat volgens haar verzekering Nederlands was. Al kwam ze uit een dorpje in het noorden van Frankrijk, haar geboorteplaats lag toch in België en daar had ze altijd Nederlands gesproken. Hoe lang geleden ze er dan wel weggegaan was? Dat zou ten naaste bij 50 jaar zijn. Maar ze had de taal, die ze als kind gesproken had, toch nooit verlerd. Dat kon meneer wel horen. Omdat ze dan echter toch wel aan zijn gezicht zag, dat hij moeite had om het Nederlands te volgen, ging ze uit medelijden met de domoor, die niet eens zijn eigen taal verstond, maar over in het Frans. En waarschijnlijk om zoveel mogelijk zichzelf als hem tevreden te stellen, besloot ze het gesprek

dan met een stevig "vive Holland", met een stevige nadruk op de eerste lettergreep.

Andere oudjes daarentegen waren minder welbespraakt en ook lang niet zo opgewekt. Die zaten zowaar wat ineengedoken op hun banken, toch wel afgetoed van een alweer zo'n lange reis. Al was deze dan ook onder heel wat gunstiger voorwaarden volbracht, dan die naar de Limburgse grens.

Een oude, gebochelde grijsaard evenwel deed hen, die zich eenmaal in het hoofd hadden gesteld, dat vluchtelingen zonder uitzondering diep ongelukkig, berooid en door het lood geslagen, beklagenswaardig en rampzalig zijn – zo denken de meesten van ons – om hun deernis verlegen staan. Gebogen als onder de last van zijn leed, zwaar steunend op zijn stok, het smalle hoofd voorover en de lippen almaar prevelend, alsof hij droeve klachten of misschien wel barre verwensingen uitte, schuifelde hij stuntelig van links naar rechts en wekte ieders medelijden. Doch wie hem deelnemend een vraag deed, kreeg, niet onbeleefd, maar toch wel een beetje kortaf, het ietwat ongeduldig antwoord, dat hij niet hongerig, niet koud en zelfs niet vermoeid was, en niets te vragen of te klagen had.

Om half vijf kwam de garnizoenscommandant, overste Van Toorenburg een kijkje nemen. Even tevoren was de tweede trein gearriveerd, die ruim 700 vluchtelingen aanvoerde. Die overvloed gaf opnieuw veel te bedisselen, doch daar de regeling uitstekend was ingericht, kwam alles in orde. Het werd toen wel erg vol in de loods New York, die weliswaar 1200 personen kan bevatten en er nu nog maar een kleine 100 minder te gast had, maar in het algemeen op zo grote toevloed toch niet berekend is. Het is dus de hoop, dat de vluchtelingen weldra de afreis naar hun vaderland zullen kunnen aanvaarden. Komen de Engelse stoomschepen Woodcock en Purflectbell voor woensdag aan, dan wordt dadelijk met het

inschepen een aanvang gemaakt. Anders zal men woensdag een gedeelte der vluchtelingen – 300 personen – inschepen aan boord van de Batavier II, die dan dinsdag naar Dieppe vertrekt. Volgens berekeningen zullen de vaartuigen 18 uren nodig hebben om die plaats te bereiken (de afstand is ongeveer 180 mijl) zodat men om de andere dag een deel der vluchtelingen naar hun vaderland zou kunnen overbrengen. Maar als de Engelse stoomschepen aankomen en ook de beide andere Batavierboten aan de vaart deelnemen, kunnen de vaartuigen elkaar afwisselen en kan het overzetten heel wat vlugger gaan.

Intussen zal de tijd de gasten in de loods New York wel niet al te lang vallen. Wij zagen er gisteren al, die zich blijkbaar goed op hun gemak voelden en gezellig een kaartje legden of genoeglijk koutten. De mannen stopten er een pijpje bij of rolden zich een sigaret. Dat de Fransen zelfs in zorg nog een Hollandse sigaar weten te waarderen, ondervond wie zijn sigarenkoker voor de dag haalde en zich tegelijkertijd door vier of vijf maal zoveel begerigen omringd zag, als zijn koker sigaren kan bevatten.

Van de Zeeuws Belgische grens.

Uit Aardenburg wordt ons gemeld:

De eerste vredesduif is ons stadje binnengevlogen! Zo heel ongemerkt, alsof ze geen vier jaar weggebleven was, reed hedenmiddag de Brugse tram weer binnen, de locomotief met een aanhangwagen, zonder enig versiersel; dezelfde machinist en dezelfde conducteur, hetzelfde locomotiefje en dezelfde bruingrauwe aanhangwagen. Slechts droeg de conducteur een grote Belgische kokarde op de opslag van zijn jas. En het treintje rangeerde over onze beslijkte kaai tussen zijn oude najaarskennissen, de suikerbietenwagens, alsof de vorige jaren maar een droom waren.

Passagiers bracht het niet mee en mocht het ook niet meenemen. Alleen de directeur en de chef van de weg zaten er in, ze kwamen inspecteren, of alles nog in orde was aan de lijn. Want maandag aanstaande begint hierover het vervoer van de reliefgoederen voor Brugge. Maar spoedig stroomde al wat Belg is en hier woont, er naartoe. Alleen het zien van het oude, bekende trammetje gaf hen een blijde lach op het gelaat, alsof de grootste veldslag door hun leger was gewonnen. En de directeur en de lijnchef, genietend weer van hun eerste Hollandse borrel, hadden geen tijd genoeg, om alle vragen naar kennissen en huizen en soldaten en toestanden en prijzen te beantwoorden. Hartelijk werd soms gelachen om de dwaasheden, die aangaande het afgesloten België hier in Nederland de ronde gedaan hadden. Reeds lang door het gerucht gestorven kennissen stonden weer plotseling uit het graf op en anderen, die men nog in het land der levenden waande, bleken jaren dood en soms al vergeten.

Eindelijk gleed het trammetje weer weg, stil, zoals het gekomen was. Het hek van de grens stond open. En weldra zal ook het grote hek, dat ons van België scheidt, weer voorgoed openstaan.

Vee van Belgische vluchtelingen.

De president-directeur van het rijkskantoor voor vee en paarden deelt mede, dat al het vee van de Belgische vluchtelingen door zijn vertegenwoordigers aan de grens in ontvangst genomen wordt, geregistreerd en bewaard voor degenen, die het later wensen mee terug te nemen, of tegen de volle regeringsprijs overgenomen van hen, die het wensen te verkopen.

Het is aan particulieren streng verboden het vee van vluchtelingen te kopen. Het op deze wijze gekochte vee zal worden onteigend en aan

de betrokken handelaars zullen in het vervolg geen vervoerbewijzen enz. meer worden verstrekt.

Vluchtelingen die direct naar het bevrijde gedeelte van België wensen terug te keren, kunnen hun vee weer meenemen.

Het overbrengen van de vredesvoorwaarden.

Parijs, 9 november. Het volgende draadloze telegram is verzonden: Het opperbevel van de geallieerden stelt – in overeenstemming met ons – voor om de voorwaarden per vlieger te zenden. Verzoek dringend draadloos te seinen, welke weg hij (zo nodig) moet nemen, waar hij moet neerdalen, en welke herkenningstekens daaraan zal worden gegeven.

Het vliegtuig der geallieerden zal zijn voorzien van twee witte wimpels. We gaan op weg, zodra we uw telegram van antwoord zullen hebben ontvangen, het uur van vertrek zal u worden geseind.

Was getekend von Winterfeldt.

Parijs, 9 november. Het volgende draadloze telegram is opgevangen. De Duitse gevolmachtigden aan het Duitse opperbevel.

Helldorf is hedenmiddag om 3 u 20 (Midden-Europese tijd) in de richting van Fourmies de linie gepasseerd. Verzoek zijn reis naar het grote hoofdkwartier te vergemakkelijken.

Was getekend von Winterfeldt.

De vredeskoerier blijft uit.

Berlijn, 9 november. Officieel. De koerier, die de voorwaarden voor de wapenstilstand naar het hoofdkwartier zou brengen, heeft de plaats van bestemming nog niet bereikt. Dit is naar alle schijn aan een

ongeval toe te schrijven, maar de oorzaak is nog niet volkomen opgehelderd.

Van Duitse zijde is draadloos aan de gevolmachtigden om opheldering gevraagd. Middelerwijl is draadloos bericht ontvangen dat maarschalk Foch de voorwaarden door Franse vliegers naar het Duitse hoofdkwartier zal zenden.

Foch en de Duitse onderhandelaars.

Parijs, 9 november. Foch heeft de Duitse onderhandelaars vanochtend om 9 uur ontvangen.

Na verificatie van de volmachten verklaarde Erzberger in het Frans, dat de delegatie in opdracht heeft om kennis te nemen van de voorwaarden der geallieerden en om het wapenstilstandsverdrag te ondertekenen.

Foch las toen de voorwaarden voor, waarbij hij op elk woord scherpe nadruk liet vallen. De gedelegeerden schenen voor het eerst de omvang van de nederlaag te beseffen. Ze zegden niet veel, behalve over de materiële moeilijkheid om bepaalde ondergeschikte bepalingen uit te voeren.

Erzberger vroeg om menslievende redenen een onmiddellijke wapenschorsing.

Foch antwoordde, dat alleen wapenschorsing kon worden toegestaan als de wapenstilstand is ondertekend.

Een ordonnansofficier van Foch is om 11 u 55 met een mededeling van de opperbevelhebber te Parijs aangekomen.

In de wandelgangen van het kantoorgebouw liet Clemenceau doorschemeren, een gunstig antwoord te verwachten.

Morgen (zondag) komt de kamer in buitengewone zitting bijeen, indien dit nodig blijkt.

Alle bladen menen, dat de militaire en politieke toestand van Duitsland het dwingt, de wapenstilstandsvoorwaarden aan te nemen en dat de onderhandelaars met deze voorwaarden naar Spa over te brengen enkel hun verantwoordelijkheid wilden dekken.

Van het westelijk gevechtsterrein.

Parijs, 9 november. Officieel avondbericht: De Fransen hebben, hun opmars voortzettend, vandaag op bepaalde punten een vooruitgang van 15 km gemaakt.

Links trokken afdelingen ruitery over de Belgische grens, waarbij ze de Duitse achterhoede ondersteboven reden, gevangenen namen en kanonnen met veel materiaal bemachtigden, onder andere verscheidene spoortreinen.

Londen, 9 november. Officieel ochtendbericht: Gardesoldaten en de 62e divisie hebben de vesting Maubeuge veroverd. Onze troepen vorderden flink ten zuiden van die stad en staan een stuk ten oosten van de weg Avesnes-Maubeuge. Tussen Maubeuge en het Bergen-Condékanaal houdt onze opmars eveneens aan.

Tussen de Schelde en het Antoingkanaal dringen we vooruit in de richting van Peruwelz.

Ten noorden van Doornik staan we op de oostelijke oever van de Schelde bij Herinnes en Berghes.

Londen, 9 november. Officieel avondbericht: Op het hele Britse front rukken onze troepen vooruit en wijkt de vijand snel.

Rechts ontmoeten het derde en vierde leger, die aan weerskanten van de Samber opmarcheren naar de Belgische grens, maar weinig georganiseerde tegenstand.

In het centrum is het eerste leger aan beide zijden van het Bergen-Condékanaal snel opgeschoten. Ten zuiden van het kanaal trokken onze groepen over de spoorlijn Maubeuge-Bergen en naderen ze Bergen.

Ten noorden van het Bergen-Condékanaal heeft de linkervleugel van het eerste leger samen met de rechterdivisies van het vijfde het gebied tussen de Schelde en het Antoingkanaal gezuiverd, waarbij Peruwelz genomen, en het Antoingkanaal ten zuiden van deze plaats overschreden werd.

Op de linkervleugel hebben het tweede en het vijfde leger de oostelijke oever van de Schelde langs geheel het front bezet.

De troepen van het vijfde leger namen Antoing en Doornik en vorderden ten oosten van die plaatsen.

Verder noordwaarts nadat het tweede leger Ronse.

Van de Zuid-Limburgse grens:

De Duitse wacht aan de grens bij Eijsden heeft de wapens en uitrustingsstukken weggeworpen en de posten verlaten. In het dorp Lanaye lopen de kinderen met Belgische vlaggen; de Duitsers vieren er feest. Er zijn reeds Belgen over de grens gekomen.

Uit Sittard:

De Duitse posten aan de grens bij Sittard zijn naar huis gezonden, na afgave der insignes en kokardes. De grens is vrij. De Nederlandse arbeiders zijn gevlucht. In de quarantaine zijn verscheidene

vluchtelingen gearriveerd, terwijl er nog een 60 onderweg zijn, waaronder een aantal ontvluchte krijgsgevangenen.

Van de Zeeuws Vlaamse grens.

Onze bijzondere correspondent te Sas van Gent seint:

Het was vandaag buitengewoon rustig aan beide zijden van het kanaal, dat heel vriendelijk in het zonnetje lag te spiegelen. Een paar keer kreeg een Engelse vlieger de laag van het afweergeschut en nu en dan gaf een granaat over en weer bewijs, dat de twee partijen er nog stonden tegenover elkaar. De Duitse soldaten in Zelzate vermaakten zich met vissen; ze doen dit op krijgsmanswijs door handgranaten in het water te slingeren, dat dan opspuit in een mooie fontein en een menigte gesneuvelde vis naar boven brengt. Trouwens, de hier achtergebleven Duitsers komen al evenmin tekort als hun Belgische tegenstanders. De keukenwagen is hen trouw gebleven en dat is een stevig steunpunt in hun isolement, want hun leger trekt steeds verder van hen weg. De stemming van de "boches", zoals ze zich zelf hier zelf noemen, is dan ook uiterst goedmoedig geworden, in tegenstelling met de Belgen, die het verduiveld onaangenaam vinden om hier zo lang opgehouden te worden. Hun goed humeur lijdt er in die mate onder, dat de grensposten zelfs in opdracht hebben iedere burger langs het wegje van de Stuiver tot een Staak, dat vroeger voor Hollands gebied gold, neer te leggen. Intussen kwam de burgemeester van Assenede hier vertellen, dat er gisteren 118 bommen gevallen waren, die de Belgische voorposten vele verliezen hebben toegebracht. Ook kwam hij waarschuwen, dat de Duitsers de Kortedijk langs het kanaal ondergraven hebben om, als ze terugtrekken, al de daarachter gelegen, ook Nederlandse, polders onder water te zetten. Sas van Gent wordt hier bedreigd met het gevaar van een ongewenst bad. De betreffende ingenieur zal

verzocht worden het peil van het kanaal te verlagen. De autoriteiten beraadslagen.

Vanmiddag ben ik eens naar Zelzate gekuierd om de manschappen daar het laatste nieuws mede te delen uit hun land. Revolutie en de keizer en de kroonprins afgetreden; het zijn merendeels kinderlijke, trouwhartige kerels van de marine en wat ik hen vertelde, vonden ze goed.

Hun ogen, die wat somber zijn geworden, klaarden op; als het nu maar vrede wordt, als we nu maar eindelijk naar huis mogen, concludeerden de meesten. Dan kwamen ze op de verblijdende tijdingen terug. Ze konden het niet geloven. Ze zegden, dat hun nooit iets gezegd wordt, ze weten van niets, ze doen maar wat hun bevolen wordt, en ze zouden wel doorvechten, zo lang als het moest, maar ze waren het beu en aan de revolutie deelnemen – het draaide hen allemaal zo om de kop. Revolutie zou nog meer ellende geven dan er al was in de steden, waar ze terugkwamen. Maar anderen zegden: de aanstokers van de oorlog moesten gevonden worden en opgehangen. Ze raakten opgewonden, ze riepen het elkaar toe van loopgraaf tot loopgraaf: de keizer afgetreden, de kroonprins afgetreden en er waren er, die hun helmen opnamen en wuifden, want dan zou het gauw vrede zijn. Nu al waren de officieren zo vriendelijk voor hen en hadden ze zoveel vrijheid. Aan de Hollandse grens hier als stootblok achtergelaten, met dit mooie weer, was de oorlog niet af. De Belgen waren niet gevaarlijk, ze hadden maar heel weinig verliezen hier en ze konden zich vrij bewegen. Aan de IJzer was het vreselijk geweest: daar hadden ze rondgesprongen als wilde dieren om het moordend vuur van Fransen, Engelsen en Amerikanen. Dat was niet om in te leven, dat maakte hun zenuwen kapot en ze konden er niet onder weg. Hier onder het Belgische vuur hadden ze als het ware vakantie en nu de keizer weg was, werd het vrede. Twee tegelijk boden me toen hun ijzeren kruisen te koop aan. Ik bedankte:

die wilden ze toch wel bewaren. Niets wilden ze bewaren, werden ze wild, dat hen herinnerde aan de Schweinerei van de Krieg. Voor ons was dat misschien interessant en ze kwamen aandragen met de linten met koperen ringen van granaten, zoals ze in Oostende voor 100 en 200 mark verkocht hadden aan de dames als armbanden en over de draad werd het als een bazaar.

Een matroos stapte even door naar een kroegje op Hollands gebied om het Nederlands geld, om die oorlogskopeken in marken te wisselen. Meteen werd hij gearresteerd door een Hollandse schildwacht en naar de barak gebracht. Een van zijn makkers kreeg de tranen in de ogen, de anderen schreeuwden hem na: kom terug en ze verzekerden mij, dat het zeker niet zijn bedoeling was geweest om te deserteren, of ik zijn voorspraak wilde zijn bij onze militaire commandant. Deze liet de jongen bij zich komen. Es war nicht mein Absicht, Herr Commandant, zegde hij, volkomen van streek. Wil je terug? Niets liever, kapitein en zo mocht hij weer terug naar zijn kameraden. Onderweg vertelde hij van zijn oorlogservaringen op torpedoboten, van zijn verlangen naar de zee. Met zijn kleine troepje zouden ze nu wel gauw naar huis komen en dan ging hij trouwen, want er was nu keuze genoeg en in de oorlog zagen ze hem nooit weer. Allereerst wilde hij graag in het Hollands kroegje zijn wisselgeld terug hebben. Met die arme Belgen had hij te doen: hun land vernield, de mensen alles verloren, ook hun vee. We stopten hem een paar chocoladerepen toe. Die stuur ik naar huis, antwoordde hij, daar hebben ze zulk spul in geen jaren gezien. Want geld sturen, daar komt niets van, dat maak je op in de oorlog en stelen uit verlaten huizen doe ik ook niet. Het laatste heb ik ze nog een paar pond bonen gezonden, die ik zelf van de oogst van het veld heb gelezen. Dat was alles en ik zag er geen kwaad in. Bovendien ben ik geen vriend van brieven schrijven. Om de twee weken een kaart aan vader en moeder: ich lebe noch, mit herzlichsten Gruss, dat is genoeg. En nu

paffen we nog maar zowat, omdat we nog munitie hebben. De gasbommen zijn op, het kanaal is zo sterk verdedigd, dat de Belgen er nooit over komen, maar over een paar dagen trekken we terug, als het niet eerder wapenstilstand is. Zo, en nu ben ik dus een uurtje in Holland geweest. Wat een rust en een vredigheid! Zulke toestanden kennen wij niet meer en thans zal het ons vreemd zijn, als we niet meer horen schieten. Toen haalde hij eerst zijn marken. Over de draad klonk gejuich in de positie om de commandant, die hem door de posten gebracht had, te bedanken, en toen kroop hij glunderend de loopgraaf weer in. Een ogenblik later dreunde opnieuw de grond, bliezen ze weer gebouwen op in Zelzate, om het uitzicht vrij te maken voor de artillerie. Achter hun stelling hing als een grote knakworst, waaruit ze genoeglijk naar de Belgische stellingen op de westkant tuurden. Daar stond een kabelballon in de lucht om de Duitsers te beloeren en in het midden stond vreedzaam een klaar maantje over het spiegelende water met de schepen. Inmiddels begon opeens het gras te branden onder de draad, waar de stroom weer op kwam en het praten was uit.

Het wachten is nu maar op de wapenstilstand, met zo nu en dan uit gewoonte nog een granaat over geploft. Keizer of geen keizer, revolutie of geen revolutie, wat ze alleen maar willen is: naar huis toe.

Men meldt ons uit Vaals, dat de Duitse grenswacht verdwenen is. De grens wordt niet meer bewaakt. Gistermiddag waren reeds een honderdtal Fransen en Russen bij Vaals over de grens gekomen.

Nederlandse oudheidkundige bond.

De Nederlandse oudheidkundige bond heeft gistermiddag vergaderd onder voorzitterschap van Mr. dr. J. C. van Overvoorde.

Daar sprak onder meer de Belgische bouwkundige van Swalmen, die optrad ter vervanging van de aangekondigde spreker, de heer Huib Hoste, die plotseling ongesteld was geworden. De heer van Swalmen sprak volgens het programma over de wederopbouw van de door de oorlog verwoeste bouwwerken in België en Noord-Frankrijk.

Die wederopbouw is, zegde hij, een geweldig vraagstuk. Men kan bij de bespreking ervan een scheidingslijn trekken tussen het verleden, tussen het herstel van hetgeen er nog aan oude kunst over is en de nieuwe tijd, de herbouw van de talrijke verwoeste gebouwen en woningen zonder de speciale waarde, welke de oude gebouwen hebben. Om een indruk te geven van de omvang van het vraagstuk liet hij eerst een kaart van België zien, waarop de verwoestingen schetsmatig waren aangegeven. De verwoestingen komen voor in Luik en omgeving, langs de Maas en de Samber, in de omstreken van Aarschot, en te Mechelen en omstreken, waar de strijd directe oorzaak is van de vernieling. Verder te Leuven, waar ze echter een ander karakter hebben. Daar is de vernieling systematisch uitgevoerd. Brussel is ongedeerd zoals men weet, ook het centrum van België is er goed afgekomen. De opmars van de geallieerden ten oosten van de Schelde doet vrezen, dat er belangrijke vernielingen hebben plaatsgehad. In de omstreken van Antwerpen is verder veel vernield en wel het ernstigst heeft Vlaanderen geleden. Spreker noemde enkele cijfers van hetgeen er onder andere vernield was op 1 mei 1917. De verwoestingen strekten zich toen uit over 600 steden. In Brabant waren er toen 6000, in de provincie Antwerpen 4000, in de provincie Luik 4000, in de provincie Namen 5000, in Henegouwen 5000 huizen vernield. Oost-Vlaanderen was toen al het ergste geteisterd: alleen daar waren 16.000 huizen vernield. Men ziet hieruit welk een kolossaal probleem de herstelling van al deze woningen oplevert!

Als eerste punt besprak de heer van Swalmen hetgeen er met de beschadigde oude monumenten van architectonische en archeologische waarde moet gebeuren.

Volledig herstel daarvan zal praktisch waarschijnlijk wel onuitvoerbaar blijken te zijn.

Spreker stond in verband met de kwesties, welke zich bij deze restauraties voordoen lange tijd stil bij de denkbeelden, welke daaromtrent in België voor de oorlog bestonden. Voorbeelden van de oude veel bestreden school (reeds 50 jaar geleden werd te velde getrokken tegen de daden van vandalisme die bedreven werden door architecten, die zich restaurateurs noemden) vindt men onder andere in de bekende gildehuizen te Gent, die oorspronkelijk vol bekoring door de eigenaardige "huid", welke de tijd op hen gevormd had, bij de "restauratie" schoongemaakt en daardoor vrijwel bedorven werd. En men heeft het nog erger gemaakt door het postkantoor, dat naast deze gildehuizen gebouwd moest worden, in een "heerlijke" oude stijl op te trekken, terwijl het bovendien met zijn toren het silhouet van de stad ook nog bederft. Spreker liet een en ander op lantaarnplaatjes zien. Te Mechelen heeft men met de hallen iets dergelijks uitgehaald. Oorspronkelijk waren ze schilderachtig en vol charme. Toen heeft men er ook een postkantoor in quasi oude stijl naast gezet en omdat dat grote gebouw de bescheiden hallen teveel drukte, was men van plan om laatstgenoemde geheel te restaureren, en ze onder andere van een afschuwelijke toren te voorzien, maar daarvan is gelukkig door de oorlog niets gekomen.

Meer voorbeelden van dergelijke schennis liet spreker op lichtbeelden zien. De restaurateurs van de oude school konden in België veel doen. Voor velen van hen was herstellen niets anders dan afbreken en opnieuw "stellen". Ook te Gent en te Brugge hebben deze heren, ten einde in harmonie met bestaande oude gebouwen

te blijven, zelfs huizen laten optrekken met oude bouwmaterialen, natuurlijk ook in oude stijl en de "echtheid" van de nabootsing ging zo ver, dat men de straten voor die huizen ook met oude puntige keien bestraatte!

De autonomie, de dictatuur der steden op dit gebied, heeft veel kwaad gedaan. Men mag hopen, dat in de oorlog hiervoor een kentering is gekomen. Wat men intussen van de Leuvense restauratieplannen hoorde, voorspelde weinig goeds. Spreker stond hierbij een ogenblik stil en zegt naar aanleiding hiervan, dat men mag hopen, dat de ogen van het publiek over deze dingen bijtijds zullen opengaan en dat de publieke opinie smakeloze herstellingen zal tegenhouden.

Aan de andere kant doen zich symptomen voor van verbetering.

Dat men bijvoorbeeld in Frankrijk op de goede weg is, blijkt uit het restauratieplan van Reims en de kathedraal. Daarbij heeft men de beginselen gehuldigd, die hier te lande door de oudheidkundige bond zijn verkondigd.

Aan de kathedraal zal alleen hetgeen met de aanwezige overschotten kan worden hersteld, hersteld worden; verder zal men zich beperken tot voorzieningen in het belang van het behoud van het gebouw, het dichten van granaatgaten, enz., ten einde verder verval tegen te gaan. Wanneer aanbouwsels gemaakt moeten worden zal men niet streven naar een stijlnamaak, doch zoeken naar een eenvoudige, zich pretentieloos aansluitende oplossing. Met de plannen tot de herbouw van de stad is men minder gelukkig geweest; daarin heeft men nog teveel monumentaliteit in quasi oude stijl toegelaten, terwijl een sobere bouwtrant naar de geest van de tijd beter op zijn plaats zou geweest zijn. Wat de herbouw van de moderne gebouwen betreft, het mooiste zou natuurlijk zijn wanneer men hem uitsluitend

kan overlaten aan mensen van talent. Dan zou alles prachtig hersteld kunnen worden, maar men heeft die niet en bovendien is er nog een ander bezwaar: een stad, een land moet groeien als een koningszaak door het leven van alle bewoners samen. Nu kunnen we helaas niet hopen, dat die allen er goede en gezonde ideeën op na zullen houden, men kan hen daartoe echter wel opwekken. En dan moet er allereerst een goede organisatie zijn, die de plannen voor de herbouw ontwerpt. Doch slechts in stedenbouwkundige hoofdlijnen, zonder zich met de uitwerking te bemoeien en zo dat er niets wordt bedorven voor de toekomst. Het beste zou ter verwezenlijking van deze plannen zijn, de instelling van wat de Engelsen noemen een civic development survey, een dienst van stadsontwikkeling, zoals Engeland en Amerika die kennen en zoals men in het klein te Amsterdam (en in Den Haag – redactie) heeft. Die dienst zou rekening moeten houden met al de aan een moderne staat te stellen eisen van verkeer, hygiëne en sociale behoeften. En als men zover is, moet men het veld vrijlaten voor de bouwkundigen. Het is de vrees dat men dan buitenissigheden zal krijgen, doch in vredesnaam, die zullen na één of twee geslachten wel weer verdwijnen, om plaats te maken voor de nieuwe stijl, die, naar men kan verwachten, toch wel uit deze bijzondere tijd zal voortkomen.

Spreker constateerde een neiging tot internationalisatie van de vormen op bouwkundig gebied, geen nieuwigheid, doch een verschijnsel, dat in de laatste tijd meer naar voren is gekomen. Met plaatjes van Franse ontwerpen (goede naast slechte) demonstreerde spreker dit. Uit de internationalisering zal dan misschien ook de algemene normalisering voortvloeien.

Hij besloot met de wens, dat de nieuwe uitdrukkingsmiddelen in de bouwkunst bij de wederopbouw zullen meespreken.

De voorzitter dankte de spreker voor zijn interessante rede en sloot daarop de vergadering.